

Confinament, Oceanografia i Bombolles

by ICM Divulga | maig 6, 2020 | 2 comments

La pandèmia que ens té tancats a casa ([1]) m'ha transportat, a estones, a les campanyes oceanogràfiques. Suposo que ho fan les rutines forçades i la delimitació precisa dels 'dins' i els 'fores', que són tan clars en un vaixell, i que ara també veiem clars a cada casa. Molts dies, a l'hora d'aplaudir la feina dels sanitaris, uns veïns que viuen a peu pla aixequen la porta del garatge i ho fan des del llindar. Podrien fer un pas endavant i aplaudir des de la vorera, però el límit de la casa els és clar i precís, i no el travessen. Com un navegant que percep l'hostilitat de l'aigua i sap que no podria viure gaire estona 'fora' d'un vaixell, tots plegats hem percebut el 'fora' de les nostres cases com una intempèrie hostil. Amb tristor, amb resignació, amb consciència solidària o simplement obligats, durant unes setmanes no ens hem llençat al carrer sinó que ens hem quedat a casa, on ens envolten les coses que en diem nostres i on convivim –la majoria- amb persones de qui podem dir que, amb el temps, ens hem anat fent els uns

als altres. Però encara que estigui situat als antípodes de qualsevol viatge, el confinament m'ha dut a associar la reclusió per quarantena a la reclusió per oceanografia. Voldria estirar-ne el fil.

Hi ha una paradoxa en els vaixells oceanogràfics. Passa que associem la navegació a una experiència directa de la mar, a un "estar en contacte amb els elements" com si navegant palpéssim la intempèrie. Naturalment que no és igual anar en un patí de vela que en una embarcació més gran, però fins i tot a la coberta d'un petrolier l'aire, la pluja o el sol hi són directes, i si fa mala mar, tot es mou. Vist així navegar ens acosta, ni que sigui una mica, als grans espais i a una realitat que no podem manipular. Alhora, però, també es fa evident que sense el vaixell, que és una construcció del nostre enginy, el contacte amb els elements faria un camí ben curt perquè de seguida ens ofegaríem. D'una manera o altra hem de posar un artifici entre nosaltres i la realitat per durar una estona més. La paradoxa, en un vaixell oceanogràfic, és que si està allà enmig de la mar és precisament perquè volem observar-la ben de prop, mesurar-ne propietats, retenir-ne la part sensible de forma immediata. O sigui que per saber més coses de la mar interposem tota una capa d'enginy, tecnologia i artifici que, a la vegada que ens hi posa en contacte, ens en separa. Estirant una mica la imatge, podríem considerar si tot l'edifici científic on treballem, i que no parem d'ampliar amb sales noves i pisos més alts, no fa un paper d'aquest estil en les altres cares de la realitat: a la vegada que ens posa en contacte amb el món, s'interposa entre les coses i l'experiència que en puguem tenir.

Hi ha tot un discurs que ve de segles que alimenta la idea que el progrés –i pretesament el benefici de la humanitat- consisteix exactament en això, en separar-nos del món d'aquesta manera, substituint les mans per eines, les sensacions per sensors, i fins i tot allunyant-nos-en físicament. Al darrere hi ha una concepció del món com a intempèrie –una realitat que no podem temperar- hostil. És evident que no li falten arguments, però també que a vegades hi perdem la mesura. No tothom té la dèria de trobar un planeta habitable on fugir del món, és clar, però la progressiva mediatització tecnològica de l'experiència ha anat ocupant més i més espais a la nostra vida, que tanmateix té necessitat d'intercanvis ben reals amb la realitat. Ens calen aliments, ens cal aire, i ens cal també l'experiència sensorial.

El segle passat, els ecòlegs van proposar la paraula "tecnosfera" per dir tota aquella matèria entremig de la qual vivim i que és fruit la nostra activitat. Per la majoria de nosaltres, la tecnosfera és el noranta per cent o més del que experimentem en el dia a dia, i fa el mateix paper ambivalent del vaixell. Sense tecnosfera estaríem desabrigats en un dia de fred, però a la vegada pot ser una capa d'insensibilitat que ens posem al damunt. Crec que el perill latent en la paradoxa es pot resumir en un joc de paraules: quan allò que era una esfera es converteix en una bombolla, tan fràgil que una punxada la podria rebentar, el nostre 'viure en el món' pot tornar-se inestable i pot fer atots dins

la realitat. Llavors podem sentir la necessitat de reforçar-ne les parets com sigui, privilegiant, de la seva doble funció de posar en contacte i protegir, la de protegir, la d'imposar distàncies i separacions des de les quals ens sentim segurs (i fins i tot ens atrevim a negar els problemes) però que enceten un cercle viciós d'on pot ser difícil sortir, i on tal vegada, biològicament, no convé ficar-se massa endins.

La pandèmia ens ha fet veure que el nostre dia a dia té lloc en una esfera més fràgil que no comptàvem, i ara sospitem que si la percebíem com a sòlida és perquè des de dins la vista no és tan clara ni precisa com hauria de ser. Hem après que és ben fàcil que es torni inestable i també que la realitat "de fora" pot ser –o simplement encara és– punxeguda, una intempèrie amb tots els ets i uts. Ho podríem haver pensat també uns mesos enrere, quan la tempesta "Glòria" ens va aturar les màquines un parell de dies. Si ara les disciplines científiques a qui demanem pronòstic són més aviat biotecnològiques, llavors acudíem a les ciències de la terra, entre les quals hi ha l'oceanografia. En tots dos casos, a l'hora de reaccionar (que ho hem fet improvisadament, és a dir amb automatismes) hem invocat sovint "la ciència" com si els fets, que han rebut el negacionisme en punxar-nos la bombolla i alterar-nos les esferes, li donessin la raó. I ben segur que convé una percepció de la realitat més clara, i donar més importància al coneixement que en tinguem, i encara és més segur que això demana una mirada més atenta, amb més recursos, i també atorgar més autoritat a les conclusions que se'n treguin. Però també hauríem de saber ser crítics amb els enfocaments que puguem fer en plantejar els problemes perquè, tant per bé com per mal, poques coses com la ciència han contribuït tant a donar forma i embalum a la bombolla on ens movem. I si una cosa podem tenir clara, al cap i a la fi, és que la vida no és un artifici.

[1] *Això qui té casa, és clar, perquè qui no en té, o la casa li és un lloc dolent, o de mal viure, o sent realment que qualsevol lloc li és casa, o no en vol, o li'n fan fora, o no en troba, o veu que està a punt d'ensorrar-se, o el tenen tancat en una altra banda... per força ho ha de veure d'una altra manera. Va per ells.*

AUTOR:

Joan Puigdefàbregas, tècnic en instrumentació oceanogràfica des de 1990, també ha publicat llibres de poesia.

Fotografia de capçalera, Pantalles de sondes oceanogràfiques de Nina Hoareau 2018.

2 Comments

1.

Domingo Lloris Samo on 05/06/2020 at 6:23 pm

Entenc les sensacions que transmetes, però si en lloc de veure el interior del vaixell, estiguessis com els biòlegs pesquers, la sensació de vitalitat la trobaries a coberta, mirant a horitzó i veient els animals, aus, mamífers i altres que naveguen amb tu. També quant es xorra l'art de pesca i veus milers d'organismes vius al teu entorn. Quan això acaba, tornem a les pantalles i a processar les dades. Per al que a mi respecta estar confinat es una forma més d'estar. Si aprofites el temps amb el bagatge que un porta al cap. Tan es dona on estiguis. Estaràs on tu vulguis. Ara mateix penso amb els antics vaixells que tardaven anys en tornar a casa. Tot es passa, amb més o menys bon estat del anima i oblidant el calendari. Salut!

2.

Josep Lluís Pelegrí on 05/11/2020 at 9:36 pm

Gràcies, Joan, per una reflexió molt interessant i fins i tot poètica. Potser el repte és construir una tecnosfera permeable, que no ens separi sinó que ens acosti, els uns als altres i al nostre entorn... Sovint em pregunto què és la plenitud de la persona? No ho sé, o almenys sé que no és d'aquest món, però el que tinc clar és que la plenitud no és aquesta societat de benestar que ens volen vendre, de què em serveix el benestar si no sóc persona? Oi que sona al vell dilema de panxa plena o llibertat? La tecnologia sí, però que ens apropi a aquesta plenitud, no una tecnologia que ens esclavitz, accelera i condiciona cap a un món consumista i materialista.

Agencia Estatal Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC)

www.csic.es